

Taryhy ýerlerden tapylan hazynalar

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar, Taryhy ýerler, Türkmen dili

написано kitapcy | 26 января, 2025

Taryhy ýerlerden tapylan hazynalar TARYHY ÝERLERDEN TAPYLAN HAZYNALAR

(1881-1917-nji ýyllara degişli arhiw maglumatlaryndan)

Täze eýelenen ýerleri Rus imperiyasyna birikdiren administrasiýa Zakaspi oblastynyň naçalnigininiň başda durmagynda özüniň eýelik edýän ýerlerini düýpli öwrenmegin we

olaryň maddy gymmatlyklaryny hasaba almagyň ugruna çykdy. Ak patyşanyň dikmeleri heniz öwrenilmedik Türkmenistany gizlin gömleň hazynalardan doly ýurt hökmünde göz öňüne getirýärdiler. Ol hazynalary gözläp tapmak gerekdi. Bu diýseň jogapkärli iş bilen şol döwürde hut İçeri işler ministrligi meşgullanypdyr. 1892-nji ýylda Zakaspi oblastynyň naçalniginden, 2-nji Türküstan harby korpusyndan şu aşakdaky maglumatlar talap edilýärdi:

1. Zakaspi oblastynyň çäginde halk arasynda ýerasty geçelgeler, gömlüp goýlan hazynalar, gizlin gowaklar, garakçylaryň gizlap goýan baylyklary, taşlanan guyular barada rowaýatlar, hekayatlar, gürrüňler barmy?
 2. Nirede gala, ýasama depe, garym görnüşli gadymy berkitmeleriň harabalyklary bar?
 3. Ýeriň, topragyň çökýän ya-da opurylyan halatlary bolýarmy? Takyk nirede bolyar? (Obanyň, galanyň, öyüň, daglyk yeriň, meydançanyň atlaryny anyklap, habar bermeli).
 4. Ýerzeminleriň golaýynda bina edilen gadymy jaylar ýa-da olaryň harabalyklary nähili atlandyrylýar?
- Ýerzemininiň çuňlugyny, örülen kerpiçleriň ölçegini, ol yerden tapylan zatlaryň atlaryny takyk görkezmeli.
5. Ýerleriň we ýadygärlikleriň çyzgylaryny, suratlaryny, şekillerini taýýarlamaly.

Ashabad, Merw, Tejen, Krasnowodsk, Mangışlak uýezdlerinden şeyle maglumatlar gelip gowşup başlady. Ýerli adamlardan sorag-jogap edildi. Eger kimde-kim gymmat bahaly zatlary, hazynalary tapyp, olary hökümete tabşyrsa, onda şeyle adamlara pul sylaglarynyň beriljekdigi ýerli kethudalaryň kömegini bilen ýasaýjylara düşündirildi.

Türkmenistanyň Merkezi döwlet arhiwinde türkmenleriň dürli gymmatly tapyndlary Zakaspi oblastynyň pristawyna tabşyryşlary barada maglumatlar bar. Tapyndlaryň arasynda gadymy şaý-sepler, ownukly-irili altyn-kümüşden, gymmat daşlardan ýasalan zatlar, süňkden, şaýydan ýasalan doga-tumarlar bar.

1915-nji ýylda Aleksandr-Baý aýlagyndan demirgazyk-gündogar tarapa Batyr duzly kóluniň gündogar kenarynyň golaýynda, Sary Gowak we Gara-Siňrek kärizleriniň aralygynda Sugraly Jadygär obasynyň ýasaýjysy Kosturly Dosow dag kertinde ýerleşyän gowaga girip ýeri gazanda, agzyna mata oralan agaç küýzäni tapýar. Küyzäniň içinde 206 gram agramdaky altyn kürüşge, 33 gram agramy bolan kümüş gulakhalka, 17 gram agramy bolan altyndan ýasalan gap. 21 gram agramy bolan gzyldan yasalan owunjak şayý-sepler, dürden düzülen monjuk, gaýyış guty, agramy 32 gram bolan dag gyýmançasyndan ýasalan agzy altyn halkaly gap, 944 gram agramy bolan «opal» gymmat bahaly daşyň iki sanysy bar eken. Bu hazyna pristawa tabşyrylýar.

Hazynanyň tapylan ýeri doly öwrenildi. Kert gayanyň üstünde köne berkitmäniň harabaçylyklary saklanylypdyr. Gowagyň girelgesine darajyk, barmasy kyn ýodajyk eltyär. Gowagyň içine yagtylyk düşenok. Tüm garaňkylygyň içinde birnaçe adam kelleçanaklary we ep-esli çal reňkli iri monjuklar tapyldy. Gowagyň galyň diwarlarynyň düýbünde guýynyň bardygy anyklanyldy. Onun çuňlugyny guýa sallanan adam hem anyklap bilmändir. Diwaryň jayrygynyň golaýynda daşyň yüzüne yazylan we eýýäm ýiteňkirlän yazgy bar. Olar türkmen dilindäki sözlerdi. Diňe iki sany söz aýdyň görünüärdi. Ol sözler «Kän şayý», ýagny «şaý-sepiň kän ýeri» diýen manyny beryärdi.

Bu hazynany tapyp, ony hökümete tabşyran Kosturly Dosow uzak garaşmadan soň, ahyrsonunda patyşa ministrliginden 600 rubl pula eýe boldy. Başga-da şuňa menzeş ýagdaýlar barada gürrün beryän Türkmenistanyň Merkezi döwlet arhiwinde saklanylyp galan käbir habarlar bilen sizi tanyş edyäris.

* * *

Onuň Alyhezreti, Zakaspi oblastynyň naçalnigi A.W.Komarowa

Siziň Murgap derýasynyň jülgesindäki harabalyklardan tapylan gadymy şayýlar bilen gyzyklanýandygyňzy eşidip, mümkünçilikden peýdalanyp Size Saryýazy diýlen ýeriň harabalyklarynda geçirilen gazuw işleri netijesinde 17-nji aprelde tapylan 20 sany kümüş şayýlaryny iberýärin. Ýerli türkmenleriň

aytmaklaryna göră, şáýlar parslaryňky, özlerem Maşatda we Yspyhanda Nedir şa döwürleri tayyarlanyllypdyr. Olaryň pikiriçe, şáýlar XVIII asyra degişli.

***8-nji Zakaspi atyjylyk batalonynyň kapitany Černiskiy.
1886-njy jylyň 19-njy apreli.***

* * *

Zakaspi oblastynyň jenap naçalnigine Imperator köşgünüň ministrliginden.

№ 2238, 1897-nji ýylyň 4-nji dekabry.

Siziň Alyhezretiniz, Imperatoryň arheologiá topary Size habar bermegi özüne borç hasap edýär, ýagny Mary uýezdiniň Suhty obasynyň ýasaýjysy Tahyr Öwez tarapyndan tapylan, XI-XII asyrlara degişli bolan alty sany altın seljuk şáylary üçin Mary uýezdiniň naçalnigine 50 rubl pul sylag hökmünde iberildi.

Komissiýanyň başlygy Onuň Alyhezretleriniň köşgünüň gofmeýsteri.

Nina GÝULUMÝAN. Taryhy makalalar